

Kritik mot Socialnämnden i Östhammars kommun för att familjerätten på eget initiativ lämnat ett yttrande till tingsrätten i ett mål om verkställighet enligt 21 kap. föräldrabalken

Bakgrund

AA och BB har tillsammans sönerna CC, född 2001, och DD, född 2003. Efter att föräldrarna hade separerat förordnade Uppsala tingsrätt i en dom den 16 oktober 2007 att CC skulle ha sitt boende hos AA och att BB skulle ha visst umgänge med honom. Den 1 december 2009 träffade föräldrarna ett avtal, som Socialnämnden i Östhammars kommun godkände, enligt vilket även DD skulle bo hos AA. I anslutning till skolstarten i augusti 2011 hämtade BB barnen och behöll dem hos sig. Efter att BB lämnat DD till AA ansökte AA om verkställighet vid Uppsala tingsrätt av tingsrättens dom rörande CC:s boende. AA yrkade i första hand att tingsrätten skulle förordna om hämtning av CC. Under handläggningen i tingsrätten inkom tjänstemän vid familjerätten med en skrivelse till domstolen. I skrivelsen, daterad den 26 oktober 2011, anfördes följande.

Vi har fått kännedom om att rätten ska besluta om verkställighet i ärendet avseende CC innebärande att CC ska föras till pappan AA med polishandräckning.

Vi har god kännedom om ärendet och har haft omfattande kontakter med vårdnadshavarna och samtalat med CC i samband med s.k. snabbupplysning till rätten. Utifrån konflikterna och tvisten mellan vårdnadshavarna har vi upprepade gånger erbjudit vårdnadshavarna att delta i samarbetssamtal här för att undvika upptrappning av tvisten och att skydda CC från dess konsekvenser.

Modern, BB, har sagt ja till samtal men inte pappan, AA.

Vi avråder starkt mot att CC ska föras till pappan och framför allt inte med polisinsatser med hänvisning till socialtjänstförordningens 5 kap. 2 §.

Vi föreslår att undertecknade familjerättssekreterare förordnas att genomföra en serie samarbetssamtal för CC:s bästa.

Vi bedömer att, utan ställningstagande i tvisten mellan vårdnadshavarna, det är djupt skadligt för CC att med tvång föras från mamman till pappan. Vi kommer att utföra en mer omfattande utredning inför kommande huvudförhandling.

Anmälan

AA framförde i en anmälan till JO klagomål mot Socialnämnden i Östhammars kommun. Han anförde bl.a. att förvaltningen genom att skicka den ovan nämnda skrivelsen till tingsrätten hade tagit ställning för hans motpart i vårdnadstvisten.

Utredning

Inledningsvis inhämtades Uppsala tingsrätts slutliga beslut den 25 november 2011 i mål nr Ä 5285-11. Vidare inhämtades muntliga upplysningar från Socialstyrelsen.

Därefter anmodades socialnämnden att inkomma med utredning och yttrande rörande frågan om nämnden på eget initiativ kan yttra sig till en tingsrätt i ett mål om verkställighet av dom om boende m.m. Yttrandet skulle även innehålla uppgift om huruvida de tjänstemän som upprättat skrivelsen hade nämndens delegation att avge yttrande till tingsrätten samt om yttrandet hade kommunicerats med AA innan det avsändes från familjerätten till domstolen.

I remissvar anförde nämnden bl.a. följande.

Brev/yttrande till Uppsala tingsrätt.

Den 26 oktober 2011 informerades familjerätten av BB om att tingsrätten efter AA:s begäran avsåg att inom kort fatta beslut om verkställighet av dom om boende eventuellt med polishandräckning. Detta besked bekräftades vid telefonsamtal med BB biträde, advokat EE. Familjerättssekreterarna och sektionschefen bedömde i samråd att det trauma hämtningen skulle innebära särskilt om den skulle ske med polishandräckning var skadlig för CC.

Bedömningen gjordes med utgångspunkt från den starka konflikten mellan vårdnadshavarna och med barnperspektiv.

Med utgångspunkt i det pågående familjerättsliga ärendet och då det var fara i dröjsmål, väcktes aldrig frågan huruvida brevet skulle ses som ett "yttrande".

Snarare bedömdes det som mycket angeläget, utifrån kunskap om situationen, att rätten brevlades skulle informeras om den bedömning som på goda grunder gjordes av familjerätten. Det bör vara upp till rätten att bedöma brevet innehåll och att hantera informationen på bästa sätt och efter egna principer och att vid behov helt bortse från informationen.

Ett direkt svar på Justitieombudsmannens fråga är att tjänstemännen inte har nämndens delegation att yttra sig, om brevet ska anses som ett yttrande, i mål om verkställighet av dom om boende. I själva verket finns inte heller stöd i lagstiftningen för att ens Socialnämnden själv skulle kunna yttra sig i en sådan fråga på eget initiativ.

I det fall brevet ska betraktas som ett yttrande som avgetts utan laglig grund beklagar Socialnämnden det inträffade och kommer att fästa förvaltningens uppmärksamhet på detta förhållande.

Kommunicering av brevet till AA

Den 27 oktober 2011 informerades AA per e-post om att en skrivelse skickats till tingsrätten:

"Under gårdagen ringde BB mig med anledning av ditt yrkande om verkställighet som kunde leda till polishandräckning. Jag sökte då rättens ordförande utan resultat. I samråd med vår chef FF faxade vi en skrivelse till Tingsrätten där vi avrådde

från beslut som innebär polishämtning. En sådan åtgärd skulle skada CC, din egen ställning och BB:s ställning med fortsatt upptrappning som följd."

E-postmeddelandet ingår i AA:s anmälan, aktbilaga 16.

AA kommenterade nämndens yttrande och kompletterade sin anmälan.

Bedömning

AA har i sin anmälan och efterföljande skrivelser gjort gällande att Socialnämnden i Östhammars kommun på flera punkter har begått fel vid handläggningen av frågor som rör DD och CC. Jag har begränsat min utredning till att avse det s.k. yttrande som gavs in till Uppsala tingsrätt i verkställighetsmålet.

AA ansökte under hösten 2011 vid Uppsala tingsrätt om verkställighet av en tingsrättsdom om boende och yrkade i första hand att domstolen skulle förordna om hämtning av hans son CC. Tjänstemän vid familjerätten i Östhammars kommun framförde i en skrivelse den 26 oktober 2011 till tingsrätten bl.a. att de "avråder starkt mot att CC ska föras till pappan och framför allt inte med polisinsatser med hänvisning till socialtjänstförordningens 5 kap. 2 §".

Enligt 6 kap. 19 § föräldrabalken (FB) ska en domstol som handlägger ett mål eller ärende om vårdnad, boende och umgänge se till att dessa frågor blir tillbörligt utredda. I domstolens utredningsskyldighet ingår att ge socialnämnden tillfälle att lämna upplysningar eller att, vid behov, uppdra åt nämnden att verkställa en vårdnads-, umgänges- eller boendeutredning. Den bestämmelsen gäller inte när rätten prövar frågor om verkställighet enligt 21 kap. FB av domar eller beslut rörande vårdnad, boende eller umgänge. Innan rätten beslutar om verkställighet får den, enligt 21 kap. 2 § FB, uppdra åt bl.a. en ledamot eller suppleant i socialnämnden eller en tjänsteman inom socialtjänsten att verka för att den som har hand om barnet frivilligt ska fullgöra vad som åligger honom eller henne. Den som har fått ett sådant uppdrag ska inom den tid som rätten bestämmer lämna en redogörelse för de åtgärder som har vidtagits och vad som i övrigt har kommit fram. Någon annan bestämmelse om att socialtjänsten ska lämna upplysningar till rätten i ett verkställighetsmål finns inte.

När tjänstemännen skickade sin skrivelse till tingsrätten synes de ha utgått från att de kunde göra det med stöd av 5 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2001:937). Enligt den bestämmelsen ska socialnämnden, bl.a. om den får veta att någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad, umgänge eller förmynderskap för ett barn, göra en framställning eller ansökan om det hos den domstol till vilket ärendet hör. JO har i ett tidigare ärende ansett att det med stöd av 5 kap. 2 § socialtjänstförordningen är möjligt för nämnden att självmant lämna synpunkter till rätten i ett mål om vårdnad eller umgänge (se JO:s beslut den 21 oktober 1997, dnr 3825-1996). Paragrafens ordalydelse ger dock inte stöd för att nämnden på eget initiativ skulle kunna avge ett yttrande till en domstol som handlägger en verkställighetsfråga.

Jag vill inte utesluta att det kan finnas fall då rätten med hänsyn till sin utredningsskyldighet enligt 12 § lagen (1996:242) om domstolsärenden (jfr 21 kap. 16 § FB) skulle kunna begära någon form av yttrande eller redogörelse från socialnämnden i ett verkställighetsmål. Eftersom det inte finns någon bestämmelse om skyldighet för nämnden att lämna upplysningar till domstolen i ett sådant fall kan dock nämnden, med hänsyn till bestämmelserna om sekretess, inte utan vidare lämna uppgifter rörande parterna eller barnet till domstolen. Oavsett hur man ser på domstolens möjlighet att begära yttrande från socialnämnden finns det, som framgår ovan, inte någon författningsbestämmelse som ger nämnden rätt att på eget initiativ avge ett yttrande eller lämna synpunkter till rätten i ett verkställighetsmål. Nämnden kan därför inte självmant yttra sig eller lämna någon form av redogörelse rörande parternas förhållanden till domstolen. Givetvis har inte heller en enskild tjänsteman vid nämndens förvaltning en sådan möjlighet.

När det gäller det nu aktuella ärendet kan jag ha förståelse för att familjerättens tjänstemän kände oro för CC:s välbefinnande i den tvist som rådde mellan hans föräldrar samt att familjerätten genom sin skrivelse till tingsrätten ville minimera den skada som han kunde drabbas av. Det bör också framhållas att skrivelsen inte utgjorde ett ställningstagande i frågan om AA:s och BB:s lämplighet som föräldrar utan snarare en uppmaning att inte flytta CC med tvång. Det är dock svårt att uppfatta skrivelsen som något annat än ett yttrande i målet om verkställighet. Som påtalats ovan finns inte något lagligt stöd för familjerätten att på eget initiativ ge in ett sådant yttrande till domstolen. Tjänstemännen borde därför inte ha skickat skrivelsen till tingsrätten.

Vad som framkommit i övrigt föranleder inte någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Med den kritik som ligger i det anförda avslutas ärendet.